

μεταξὺ εἶχε κατακτήσει ὡς φάντα ἐκ τῆς ἀνησυχίας, εὐχαρίστησεν αὐτὸν διὰ τὸν ζῆλόν του καὶ τὴν ἐσπέραν ἐνεδύθη μετὰ τινος ἀποστροφῆς τὸ ὑποκάμισον τοῦ ἐπαίτου καὶ κατεκλίθη.

Τί συνέθη ἀρά γε; Ἡ προσδοκία καὶ ἡ συγκίνησις ἠμπόδισαν τὸν Καλίφην νὰ κοιμηθῆ ἢ μήπως αἱ πτυχαὶ τοῦ χιτῶνος τοῦ ἐπαίτου ἔκρυπτον κόσμον δυσώνομον μικροβίων, ἅτινα εὗρον τὴν ἀνέλπιστον ἡδονὴν νὰ τρυφήσωσιν εἰς τὰς ἀβρὰς σάρκας τοῦ μλθακοῦ ἡγεμόνος; Οἱ χρονολογῆται δὲν ἀναφέρουσι τίποτε περὶ τούτου, ἀν καὶ ἡ δευτέρα εἰκασία φαίνεται πιθανώτερα. Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι ὁ Καλίφης ἔμεινεν ἄγρυπνος ὄλην ἐκείνην τὴν νύκτα, καὶ ὅτε τὴν πρωΐαν ὁ Βεζύρης, ἀπὸ τοῦ ἔθρου ἀνκμμένων τὴν ἔγερσίν του, τὸν ἠρώτησεν ἀνυπομόνος τί ἦτο ἡ εὐτυχία, ὁ Καλίφης κάτωχρος, μὲ ὀφθαλμοὺς ἐρυθροὺς καὶ οἰδαλέους ἀπήντησε δυσθύμως:

— Ἡ εὐτυχία εἶνε φ α γ ο ῦ ρ α !
Καὶ ἐμβαλὼν εὐθὺς τὸν χιτῶνα μετέθη εἰς τὸ λουτρόν.

Ἐκτοτε ἀπεράσισε νὰ ἐγκαρτερήσῃ ἐν τῇ ἀτυχίᾳ του καὶ νὰ μὴ ἐπιδιώξῃ πλέον νὰ κατακτήσῃ τὴν εὐτυχίαν. Ὁ ἀτυχῆς οὗτος ἡγεμὼν ἔζησεν ἀπολαύων ὄλων τῶν ἐπὶ γῆς ἀγαθῶν μέχρι τοῦ ἐνενηκοστοῦ ὀγδόου ἔτους τῆς ἡλικίας του. Ὁ ἐπίδοξος διάδοχος, εἰς μάτην ἀναμένων τὸν θρόνον, ἀπέβίωσε πρὸ αὐτοῦ, καὶ ὁ Βεζύρης ἀπέβίωσε ἐν ἔτος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διαδόχου, χάρων διότι ἔφερε τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ σῶμα συνηνωμένα εἰς τὸν τάφον του.

* *

Καὶ τὸ ἐπιμύθιον;

Ἐπιμύθιον δὲν ὑπάρχει· ἀλλ' ἐπειδὴ, κατὰ τὴν συνήθειαν, πρέπει νὰ θέσω ἓν, ἐλέγγω ὡς τοιοῦτο τὴν γενικὴν σημερινὴν εὐχὴν:

Ἐύχομαι ὑγίαν καὶ εὐτυχίαν πρὸς τοὺς ἀναγνώστας, ἀλλ' ἐννοεῖται, ὑγίαν ἀνευ ὀδονταλγίας καὶ εὐτυχίαν ἀνευ φ α γ ο ῦ ρ α ς.

XAP. ANNIŌOS.

ΕΙΣ ΞΕΝΗΝ¹

Μὴ τὴν οπιθόβολη ἄματι
πετᾶς εἰς κρύα στήθια.
Ἐραία εἶσ', ἀλήθεια,
πλὴν τῶν ἄματιων σου ἢ φωτιά
ἐμὲ δὲν μὲ θερμαίνει.
Ἄχ, ἄφες με, ξανθομαλλοῦ,
καὶ ἡ καρδιά μου εἶν' ἄλλου,
ἄλλου εἶναι δοσμένη.

Βαθειᾶς ἀγάπης καὶ θερμῆς
μὴ λόγια μου γυρεύεις.
Κι' ἂν πῶ, μὴ τὰ πιστεύεις.
Λόγια θὰ εἶναι τῆς στιγμῆς
κι' ἀγάπη παγωμένη.
Ἄχ, ἄφες με, ξανθομαλλοῦ,
καὶ ἡ καρδιά μου εἶν' ἄλλου,
ἄλλου εἶναι δοσμένη.

Ἡ κόρη ὀποῦ ἀγαπῶ
ἐβγήκε ἀπ' τὴν φωλιά μου,
κι' ὅ,τι ἔχω ἔς τὴν καρδιά μου
ἐλληνικά θὰ τῆς τὸ πῶ
καὶ ὄχι εἰς γλῶσσαν ξένη.
Ἄχ, ἄφες με, ξανθομαλλοῦ,
καὶ ἡ καρδιά μου εἶν' ἄλλου,
ἄλλου εἶναι δοσμένη.

Τρέχ' ἡ ζωὴ μας χωριστὰ
κι' ἂν γῆ δὲν μᾶς χωρίζῃ,
κι' αὐτὴ δὲν τὸ γνωρίζῃ,—
πλὴν ἡ ἀγάπη μου βαστᾷ
ὅσον ζωὴ μου μένει.
Ἄχ, ἄφες με, ξανθομαλλοῦ,
καὶ ἡ καρδιά μου εἶν' ἄλλου,
ἄλλου εἶναι δοσμένη.

1865.

Δ. ΒΙΚΕΛΑΣ.

¹ Ἐκ τῆς προσεχῶς ἐκδοθησομένης Συλλογῆς στίχων τοῦ κ. Δ. Βικέλα.

Ἡ ΝΕΟΤΗΣ ΤΟΥ ΡΗΓΑ

Ὀλίγαι καὶ ἀντιφατικαὶ εἰσιν αἱ περὶ τῆς οἰκογενείας καὶ τῶν πρώτων χρόνων τοῦ βίου Ῥήγα τοῦ Φεραίου φερόμεναι εἰδήσεις παρὰ τοῖς βιογράφοις αὐτοῦ καὶ τοῖς ἱστορικοῖς τῆς ἐλληνικῆς παλιγγενεσίας. Οὕτε περὶ τοῦ ἔτους τῆς

γεννήσεως, οὔτε περὶ τῶν σπουδῶν αὐτοῦ γινώσκεται τι θετικὸν καὶ βέβαιον. Ἄλλοι μὲν λέγουσιν ὅτι ἐγεννήθη τῷ 1751, ἄλλοι τῷ 1753, ἄλλοι τῷ 1754 καὶ ἄλλοι ἐν τῷ μεταξύ τοῦ 1760 καὶ 1762 χρόνῳ. Ἐμαθῆτευσεν δ' ὁ Ῥή-

γας, κατὰ μὲν τὸν Βρετὸν ἐν Βουκουρεστίῳ, δεκτικὴς τὴν ἡλικίαν καταλιπὼν τὰς Φεράς, κατὰ δὲ τὴν μαρτυρίαν Φιλίππου Ἰωάννου, ἐν τῷ σχολείῳ τῆς Θεσσαλικῆς Ζαγοράς, καὶ κατὰ τὸν Ἰωάννην Φιλήμονα, τὸν Ῥήγαν ἐξεπαίδευσεν Ἀλέξανδρος ὁ Ὑψηλάντης « νέον ἔτι ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ μεθ' ὅλης τῆς πατρικῆς προνοίας. » Τῆς δ' οἰκογενείας τοῦ Ῥήγα οὐδαμοῦ γίνεται μνεία· μόνος ὁ Πουκεβίλ ἀναγράφει ἐν τῇ « Ἱστορίᾳ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος » ἀόριστόν τινα καὶ ἀνακριβῆ φήμην, καθ' ἣν εἰς ἀδελφός « τοῦ νέου Θεσσαλοῦ Πινδάρου » μετέσχεν ἐν Αἰτωλίᾳ τῆς ἐπαναστάσεως, ἐν ἀρχῇ ταύτης.

Ἄλλὰ τὸ ἐν τῇ βιογραφίᾳ τοῦ ἔθνομάρτυρος κενὸν συμπληροῖ δαφιλῶς ἡ παράδοσις. Ἄμα τῇ προσαρτήσῃ τῆς Θεσσαλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ μνήμη τοῦ μεγάλου φιλοπάτριδος ἀνεζωπυρήθη παρὰ τοῖς συμπολίταις του. Ἕλληνας καὶ Ὀθωμανοὶ πρεσβῦται ἐν τῇ γενεθλίῳ πολιχνῇ αὐτοῦ διηγοῦνται ὅσα ἐν χρόνοις παλαιαῖς εἶχον ἀκούσῃ περὶ τοῦ μεγαλειπύθλου ἐπαναστάτου· ἐζητήθησαν δὲ καὶ μνημόσυνα ὑλικά αὐτοῦ, καὶ τις κρημνισμένη οἰκία δεικνύται ὡς οἰκία τοῦ Ῥήγα, εἰ καὶ παντελῶς ἀβάσιμον ἐλέγχεται τούτο ἐξ αὐτῆς τῆς « ἐπιπεδογραφίας » τοῦ Βελεστίνου, τῆς παρεμβεβλημένης ἐν τῇ « Χάρτᾳ τῆς Ἑλλάδος », ἣν ὁ ἴδιος ἐξέδωκεν ἐν Βιέννῃ.

Κατὰ τὰς διηγήσεις τῶν Φεραίων πρεσβυτῶν (1), ὁ πατὴρ τοῦ Ῥήγα ὀνομάζετο Κυριαζῆς, ἡ δὲ μήτηρ αὐτοῦ Μαρία· ἀδελφὸν δὲν εἶχεν, ἀλλὰ μίαν μόνην ἀδελφήν, ὀνόματι Ἀσήμω. Ὁ πατὴρ του ἦν ὁ εὐπορώτατος τῶν ἐν Φεραῖς Ἑλλήνων· εἶχε κτήματα πολλὰ, τρία μεγάλα χάνια, ἐμπορικὸν κατάστημα (μαγαζί), βυροδεψεῖον, βαρεῖον καὶ ἐργαστάσιον, ἐν ᾧ ἐργάζοντο πλείονες τῶν τεσσαράκοντα ἐργατῶν, κατασκευάζοντες τάπητας, σαγράκια καὶ διάφορα ἄλλα ἐγγύρια ὑφάσματα.

Τὰ κοινὰ γράμματα ἐδιδάχθη ὁ Ῥήγας ἀπὸ ἑνα ἱερέα τοῦ Βελεστίνου· εἶτα ἔστειλεν αὐτὸν ὁ πατὴρ, διψῶντα μαθήσεως, εἰς τὰ Ἀμπελάκια, τὴν εὐπορον ἐν τῇ Ὄσῃ βιομηχανικῇ πολιχνῇ, ἐν ἣ ἤκμαζε τότε σχολὴ ἑλληνικὴ. Ἄγνωστον ἂν διδάσκαλος τοῦ Ῥήγα ἐ χρημάτισεν Ἰωάννης ὁ Σπαρμιώτης, ὁ ἐκ τῆς ἀπλῆς εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν μεθερμηνεύσας τὴν Ἀριθμητικὴν καὶ τὴν Ἀλγεβραν τοῦ Ἀββᾶ δὲ λὰ Κάιλε, ἣ προκάτοχος τις αὐτοῦ. Περαιτῶσας τὰς ἐν τῇ σχολῇ ταύτῃ σπουδὰς ὁ Ῥήγας ἐκλήθη ὡς διδάσκαλος ὑπὸ τῆς κοινότητος τοῦ Κισσοῦ, κόμης κειμένης ἐν τῇ ἀνατολικῇ πλευρᾷ τοῦ Πηλίου, δίωρον δ' ἀπεχούσης τῆς Ζαγοράς. Ἐκεῖ ἐδίδασκεν ἐπὶ ἐν ἔτος. Γέρων ἐνενηκοντούτης

(1) Ταύτας παρὰ κληθεῖς ὑπ' ἐμοῦ συνέλεξε ὁ ἐν Βελεστίνῳ φιλόμουσος δημοδιδάσκαλος κ. Γ. Βαϊουτόπουλος, ἐξετάσας πάντας τοὺς γινώσκοντας τι περὶ τοῦ Ῥήγα Ἑλλήνας καὶ Ὀθωμανούς.

περίπου, ὁ Δημ. Σακελλιᾶδης, μοι διηγήθη ὅτι ὁ πατὴρ του συνεδέθη διὰ στενῆς φιλίας μετὰ τοῦ Ῥήγα, καθ' ὃν χρόνον ἐδίδασκεν οὗτος ἐν Κισσῷ, καὶ ὅτι βραδύτερον ἐκ Βλαχίας ἢ Ἀυστρίας, κατήχησεν ὁ Ῥήγας δι' ἐπιστολῶν καὶ ἐκεῖνον καὶ ἄλλους κατοίκους τῆς Ζαγοράς καὶ τοῦ Κισσοῦ, κοινωνοὺς καταστήσας αὐτοὺς τῶν ἐπαναστατικῶν σχεδίων του.

Κατὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Ῥήγα ἐκ Κισσοῦ εἰς Βελεστίνον συνέβη γεγονός, ὅπερ μεγάλην ἔσχε ῥοπὴν εἰς τὰς μετὰ ταῦτα τύχας αὐτοῦ. Τὸ γεγονός τοῦτο ἀφηγεῖται ὁ Ζαλοκώστας, ἐν τῷ γνωστοτάτῳ ποιήματι αὐτοῦ: *Τῷ πολυδακρύτῳ μάρτυρι Ῥήγα*. Ἐν ἀποκέντρῳ ναῶ μεμονωμένου τῆς Θεσσαλίας χωρίου, εἰλειουργοῦντο οἱ χωρικοὶ τὴν ἐορτὴν τῶν Χριστουγέννων. Ἦλθε τότε ἐκεῖ, ἵνα ἴδῃ τοὺς συγγενεῖς νεανίας εὐπρεπῶς ἐνδεδυμένους. Οὐδεὶς ὅμως ἐδεξιώθη αὐτόν, στυγνὸν δὲ θέαμα προσέπεσεν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς του. Τοὺς χωρικοὺς, ἐξερχομένους τοῦ ναοῦ, ἠγγάρευον ὀθωμανοὶ ὄπλοφοροί.

Μὲ τὴν μᾶστιγα δαρμένει,
εἰς ἐν βεῦμα βορβορώδες
ἐπερνούσαν, φορτωμένοι
ὡσάν κτήνη, οἱ χωρικοί·
καὶ ὁ νέος λυπημένος
τοὺς ἐκύτταζεν ἐκεῖ.

Προσῆλθε δὲ καὶ πρὸς αὐτόν μαστιγοφόρος ὀθωμανός, καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ φορτωθῇ σάκκον αἰτού, εἰ καὶ ὁ νέος τῷ προσήνεγκε βαλάντιον χρυσοῦ, ὅπως ἀποφύγῃ τὴν καταισχύνῃ τῆς ἀγαρείας. Κύπτων δὲ ὑπὸ τὸ βάρος τοῦ φορτίου, ὤμοσεν ἐκδίκησιν κατὰ τοῦ τυράννου· καὶ ἀπὸ τῆς ἐπαύριον ἐπλανᾶτο ἄδων τοὺς θουρίους αὐτοῦ.

Παντελῶς ὅμως διάφορος, καὶ συμφωνοτέρα τῷ χαρακτῆρι τοῦ Ῥήγα εἶναι ἡ παράδοσις, ἣν ἤκουσα ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ ἀγωγιάτου, μεθ' οὗ διήνυσσα τὴν ἀπὸ Ζαγοράς εἰς Μακρινίτσα διὰ τῆς κορυφῆς τοῦ Πηλίου ὁδόν. Ἐπέστρεφεν ὁ Ῥήγας ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διὰ νὰ ἴδῃ τοὺς συγγενεῖς του. Πλησίον τοῦ Βελεστίνου, παρὰ τὴν ὄχθην χειμάρου, ἐνοπλος ὀθωμανός, ὑβρίζων καὶ ἀπειλῶν, τὸν προσεκάλεσε νὰ κύψῃ, καὶ διαπεραιώσῃ αὐτόν, ἐπὶ τῆς βράχως φέρων, εἰς τὴν ἀπέναντι ὄχθην. Ὁ Ῥήγας τὸν ἐκύτταξεν ὀργίλως· ἀλλὰ παραχρῆμα, ταχίστην μελετήσας ἐκδίκησιν τῆς ὕβρεως, ἐκυψεν ἐν σιγῇ καὶ ἐφορτώθη τὸν ὀθωμανόν. Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χειμάρου δεινὴ συνήφθη πάλῃ· διὰ τῶν σπιβαρῶν βραχιόνων του κατάρθρωσεν ὁ Ῥήγας νὰ ποσεῖσῃ τὸ μουσάρῳ φορτίον καὶ νὰ πνίξῃ τὸν ὕβριστήν. Δρομαῖος ἔσπευσε τότε εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ προτοῦ νὰ προφθάσῃ νὰ σπασθῇ αὐτόν ἡ μήτηρ, τῇ λέγει: — « Ἐχεις ψωμί, μάννα; Δός μου γρήγορα νὰ φεύγω! Ἐπνίξα τὸν δεῖνα Τούρκον. — Πῶ! πῶ! ἀνέκραξεν ὀλοφυρομένη ἡ μή-

τηρ του. Χαθήκαμε οἱλοι! » Λαβών δὲ ἐν πῆρᾳ ἄρτον καὶ ἀποχαιρετίσας τὴν μητέρα, μετέβη ἐν σπουδῇ εἰς Βῶλον καὶ ἐπιβὰς πλοιαρίου, εἰτοιμοὺς εἰς ἀπόπλουν, ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν.

Ἄλλὰ πιθανωτέρα καὶ ἀκριβεστέρα φαίνεται παραπλησία διήγησις τῶν Φεραιῶν. Μετὰ τὴν ἐκ Κισσοῦ ἐπάνοδόν του, ὁ Ῥήγας ἠλικίαν ἄγων εἰκοσιπέντε ἐτῶν, συνώδευσε ποτὲ τὸν πατέρα του εἰς Νταμπεγλί, χωρίον τέταρτον ὥρας ἀπέχον τοῦ Βελεστίνου, ἐν ᾧ κατῴκουν τινὲς συγγενεῖς των. Ἐκεῖ συνήντησαν τὸν Μουσταφᾶ Σουλεϊμάν, ὀθωμανὸν ἐκ Βελεστίνου ἐκ τῶν φανατικωτάτων καὶ ὠμοτάτων, ὅστις διέκειτο δυσμνωῶς πρὸς τὸν γέροντα Κυριαζῆν. Ζητῶν ἀφορμὴν ἐριδος ὁ ὀθωμανός, προσέταξεν ἰταμῶς τὸν πατέρα τοῦ Ῥήγα νὰ τῷ δώσῃ βρακὴν καὶ τρία χρυσᾶ εἰκοσάκια, ἀπειλῶν ὅτι θὰ τὸν διαπεράσῃ μὲ τὸ ραταγάρι του, ἂν δὲν ἐκτελέσῃ παραχρῆμα τὸ προσταχθέν. Ὀργισθεὶς ὁ Ῥήγας, καὶ μὴ συνέχων ἑαυτόν, προσεκάλεσε τὸν ὑβριστὴν νὰ προαγατοποιήσῃ ἂν τολμᾷ τὴν ἀπειλήν. — «Κάμε γρήγορα, τῷ λέγει, ὅ τι ἔχεις νὰ κάμῃς, καὶ ἄσε τῆς φοβέρας.» Ὁ ὀθωμανός ἀνασπάσας τότε τὴν μαχαίραν, ὤρμησε κατὰ τοῦ Ῥήγα καὶ τοῦ πατρὸς του, ἀλλὰ παρεμβάντες οἱ παριστάμενοι τὸν ἐκράτησαν καὶ κατάρθρωσαν δι' ἰκεσιῶν καὶ θερμῶν παρακλησίσεων νὰ καταπραῦνωσιν αὐτόν. Ταῦτα συνέθεσαν κατὰ μῆνα Ἰανουάριον, τὴν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἁγίου Ἀθανασίου. Τὴν πρωΐαν τῆς ἐπαύριον ὁ Ῥήγας καὶ ὁ πατήρ του, ἀποχαιρετίσαντες τοὺς συγγενεῖς αὐτῶν, ἐπορεύοντο εἰς Βελεστίνον. Πλησίον δὲ τοῦ χειμάρου Νταμπεγλιώτικου, καταφθὰς ἔριππος ὁ Μουσταφᾶ Σουλεϊμάν, μεθ' ἐτέρων πέντε ὀθωμανῶν (ἄλλοι λέγουσιν, ὅτι οἱ πέντε οὗτοι ἦσαν Χριστιανοί), κατῆλθε τοῦ ἵππου καὶ τὸν μὲν Ῥήγαν ἠνάγκασε νὰ φορτωθῇ πράγματά τινα, ἀπερ ἐπὶ τοῦ ἵππου εἶχεν, αὐτὸς δ' ἐπέβη τοῦ πατρὸς του, ὅστις τὸν ἔφερεν οὕτω μέχρι τοῦ Κεφαλοδύσου, τῆς Ὑπερείας τὸ πάλαι κλυομένης πηγῆς.

Ἄλλὰ καὶ μετὰ τὴν ὕβριν ταύτην, ὁ Μουσταφᾶ Σουλεϊμάν διετῆρει δεινὸν μίσος τοῦ πατρὸς καὶ τῆς οἰκογενείας τοῦ Ῥήγα. Ἰκανὸς ὅμως διέρρευσε χρόνος, χωρὶς οὐδὲν νὰ συμβῇ διότι μουδίρης τοῦ Βελεστίνου ἦτο τότε ὁ Ἀχμέτ Ἀλῆς φίλος τοῦ Ῥήγα, ὅστις ἐπέβαλε τῷ Μουσταφᾶ Σουλεϊμάν τὴν συνδιαλλαγὴν. Μετ' ὀλίγου μῆνας ὁ μουδίρης μετετέθη, ὁ δὲ Μουσταφᾶ Σουλεϊμάν ἔκρινεν εὐκαιρὸν νὰ κορέσῃ τὸ μίσος του. Συνενοσηθεὶς μετὰ τινῶν φίλων του ὁμοθρήσκων, προσεκάλεσεν τὸν πατέρα τοῦ Ῥήγα, ὅπως συνευαχθῶσι καὶ συνευθυμῶσιν κατὰ τινὰ μουσουλμανικὴν ἐορτὴν ἐν Κρηνόβῳ εὐδρα τῶπῳ παρὰ τὸ Βελεστίνον. Ἐμήνυσεν δ' αὐτῷ, ὅτι ἂν δὲν ἐδέχετο τὴν πρόσκλησιν δὲν θὰ τὸν θιέω-

ρουν πλέον φίλον των. Ἀνυπόπτος ὁ γέρον Κυριαζῆς, μὴδ' ὄλως ὑπονοήσας τὸν δόλον τῶν ὀθωμανῶν, σκοποῦντων νὰ ποκτείνωσιν αὐτόν, ἐλπίζων δ' ὅτι τοιαύτη συνάντησις θὰ ἐπεσφράγιζε τὴν ἐπιτευχθεῖσαν συνδιαλλαγὴν καὶ καθ' ὀλοκληρίαν θὰ διεσκέδαζε τὸν κατ' αὐτοῦ καὶ τοῦ Ῥήγα χόλον τοῦ Μουσταφᾶ Σουλεϊμάν, ἀπεφάσισε νὰ μεταβῇ εἰς τὸ Κράνοβον. Καθ' ὁδὸν ἐνέτυχε τοῖς ὀθωμανοῖς καὶ ἐπορεύοντο ὁμοῦ εἰς τούτων, βαπτάζων τὸ σφακτόν, παρεπονθη ὅτι ἐκουράσθη, καὶ παρεκάλεσε τοὺς ἄλλους νὰ νυκτάσῃ τὸ φορτίον. Ἐσπευσεν ὅμως καὶ τὸ ἔλκεν ἐπ' ὤμων ὁ πατήρ τοῦ Ῥήγα. Ἐν ᾧ οὗτος ἐβάδιζεν, συνήντησεν ἐπιστρέφοντα ἐκ τῶν ἀγρῶν μὲ τὰ ζῶα τοῦ ὀθωμανοῦ τινα, ἐργάτην ὑφάντην ἐν τῷ ἐργοστασίῳ του, ὅστις γινώσκων ἴσως τὰ τεκταινόμενα, ἤ μαντεύσας ταῦτα, ἐνευσεν αὐτῷ νὰ φύγῃ. Ὄθεν ῥίψας τὸ σφακτόν ἐτράπη εἰς φυγὴν τὸν ἐδίωξαν οἱ ὀθωμανοί, ἐπυροβόλησαν μάλιστα κατ' αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ Κυριαζῆς κατάρθρωσε νὰ σωθῇ καὶ δεύσας δι' ὄλης τῆς ἡμέρας, ἔφθασεν εἰς Κεραμίδιον, χωρίον κείμενον εἰς τὸ ἄκρον τοῦ Πηλίου, παρὰ τὰς ὑπηρείας τῆς Ὀσσης, καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ κρυπτόμενος παρὰ τινι συγγενεῖ του.

Ὁ Ῥήγας πληροφορηθεὶς τὰ συμβάντα, ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταλίπῃ τὴν γενέθλιον πολίχνην, καὶ νὰ μεταβῇ ἀλλαχόσε, ὅπου ἡ τύχη ἤθελε τὸν ὀδηγήσῃ. Τὰ οἰκογενειακὰ παθήματα ἐνίσχυσαν τὸ κατὰ τῶν Τούρκων μίσος του καὶ ἐβιάστανον ἤδη ἐν αὐτῷ αἰ περὶ ἐλευθερώσεως ἰδέαι καὶ τὰ μεγαλοπράγματα σχέδια. Πορευθεὶς εἰς Κεραμίδιον, παρέμεινε μίαν ἑβδομάδα παρὰ τῷ πατρὶ καὶ εἶτα ἀπεχαιρέτισεν αὐτόν. — «Ἐχε ὑγίαν, πατέρα, τῷ εἶπε. Γύρισε ἔς τὸ σπίτι, καὶ τήραζε τὴν οἰκογένειάν μας· κολάκευε τοὺς Τούρκους καὶ οἰκονόμησε ὅσο ἔμπορὸς τοὺς καιροὺς. Ἐγὼ θὰ ὑπάγω, ὅπου μὲ βγάλλῃ ἡ τύχη. Εὐχέσθου με νὰ ἐπιτύχω τὸν σκοπὸν μου.» Λαβὼν τὴν πατρικὴν εὐλογίαν ἔπλευσεν εἰς τὸν Ἄθω, καὶ ἐπεσκέφθη τὰ ἐκεῖ μοναστήρια. Εἶτα ἐπορεύθη εἰς Λιτοχώριον τοῦ Ὀλύμπου, ὅπου εἶχε ἕνα ἐξάδελφον ἀρματωλόν. Τῷ διηγήθη τὰ συμβάντα τῆς οἰκογενείας του καὶ τῷ ἀνεκοίνωσε τοὺς σκοποὺς του. Ὁ ἐξάδελφός του ἐπειράθη νὰ τὸν ἀποτρέψῃ, ἰδὼν δ' ὅτι ἡ ἀπόφασις τοῦ Ῥήγα ἦτο ἀμετάβλητος, τὸν προέτρεψε νὰ μεταβῇ καὶ αὐθις εἰς τὸν Ἄθω καὶ νὰ συμβουλευθῇ τὸν ἡγούμενον τοῦ Βατοπεδίου Κοσμᾶν. Τὴν ἐσπέραν παρεκάθησαν εἰς δεῖπνον, καὶ ἐν στιγμῇ φιλοπάτριδος διαχύσεως, ὕψων εἰς πρόποσιν τὸ ποτήριον, ἔνθους καὶ μετὰ δακρῶν, ἐτραγώδησεν ὁ Ῥήγας τό :

Καλλιτέρα μὲν ὥρας ἐλευθέρῃ ζωῇ.

Ὁ ἡγούμενος τοῦ Βατοπεδίου Κοσμᾶς ἐνεθάρρυνε τὸν Ῥήγαν διὰ συνετῶν συμβουλῶν, ἐ-

χορήγησε δ' αὐτῷ καὶ χρηματικὴν βοήθειαν καὶ συστατικὸν γράμμα πρὸς τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτὴν τῆς Ῥωσσίας. Ἀπῆλθε δὲ τοῦ Βελεστίνου ὁ Ῥήγας κατὰ μῆνα Μάρτιον.

Ὁ πατὴρ τοῦ Ῥήγα, διατρίψας ὀλίγους μῆνας ἐν Κεραμιδίῳ, ἐπανῆλθεν εἰς Βελεστίνον, θανόντος τοῦ Μουσταφᾶ Σουλεϊμάν. Ἐκ Κωνσταντινουπόλεως δ' ἔγραψεν αὐτῷ ὁ Ῥήγας, νὰ ὑπανδρεύσῃ τὴν Ἀσῆμω καὶ νὰ μὴ τὸν περιμένουν, διότι δὲν θὰ ἐπανεῖλη προτοῦ νὰ ἐκτελέσῃ τὸν σκοπὸν του. Ὁ γέρον Κυριαζῆς μετὰ τὴν ἐπιστολὴν ἦν παρὰ τοῦ υἱοῦ του ἔλαβεν, ἔδωκεν εἰς γάμον τὴν θυγατέρα του εἰς τὸν Ἀντώνιον Κώστογλου, πτωχὸν ἄλλ' ἐγγράμματον Φεραῖον.

Τὸν πατέρα τοῦ Ῥήγα ἐφόρευεν ἐν τῇ ἀγορᾷ

τοῦ Βελεστίνου διὰ πιστολίου, ὁ υἱὸς τοῦ Μουσταφᾶ Σουλεϊμάν. Τραγικώτερον δ' ἦτο τὸ τέλος τῆς ἀδελφῆς καὶ τοῦ γαμβροῦ· ὅτε ἐγνώσθη ἐν Βελεστίνῳ, ὅτι ὁ Ῥήγας ἐπανέστη κατὰ τοῦ Σουλτάνου καὶ ἐφονεύθη ἐν Βελιγραδίῳ, οἱ ὀθωμανοὶ δημοθυμαδὸν εἰσήλασαν εἰς τὴν οἰκίαν αὐτῶν καὶ συλλαβόντες τοὺτους, τὴν μὲν Ἀσῆμω ἀπηγχόνισαν, τὸν δὲ σύζυγόν της ἀνεσκολόπισαν· οὐδὲ ὁ μόνος υἱὸς αὐτῶν, ἐν Δομοκῷ εὐρισκόμενος, ἠδυνήθη νὰ διαφύγῃ τὴν ἀγρίαν καταδίωξιν τῶν αἰμοδιψῶν Βελεστινιδῶν, ἀλλὰ κατεσφάγη ἐν τῇ κωμοπόλει ἐκείνῃ ὑπὸ φονέων, πρὸς τοῦτο ἐκεῖ ἐκ Φερῶν μεταβάντων.

Οὕτως ἐξωλοθρεύθη ἡ οἰκογένεια σύμπασα τοῦ μάρτυρος τῆς ἐλευθερίας.

Ν. Γ. ΠΟΛΙΤΗΣ

ΣΚΑΛΑΘΥΡΜΑ

Ὁ πολὺς Ἑρασμος ἔγραψε τὸ ἐγκώμιον τῆς «Μωρίας» καὶ ἔπειτα τῆς ἄρκτου ὡς ὑπερβαίνουσης πλείστους ὀνομαστοὺς λογίους κατὰ τὴν γραμματικὴν ἐμπειρίαν. Ἐκ τούτου δὲ πιθανῶς ὠρμήθη ὁ Βύρων νὰ ζητήσῃ διὰ τὴν ἄρκτον τοῦ δίπλωμα διδάκτορος παρὰ τῶν ἀκαδημαϊκῶν τῆς Καμβριγῆς. Ἔτεροι μεγάλοι σοφοὶ ἐξύμνησαν ὁ μὲν τὸν ὄνον, ὁ δὲ τὴν ποδάγραν, ὁ Χρυσίππος τὴν ἀνθρωποφαγίαν, ὁ Ἰουλιανὸς τὰς φθειρώσας γενειάδας καὶ ὁ Λίψιος τὰ φαλακρὰ κρανία. Πλὴν δὲ τῶν τοιούτων κρανίων εὖρεν ἐνθουσιώδεις πανηγυριστὰς καὶ πᾶσα ἐντὸς αὐτῶν κυοφορηθεῖσα ὅσον δῆποτε ἀλλόκοτος γνώμη.

Τὰ ἐνδοξα ταῦτα προηγούμενα μ' ἐνθαρρύνουσι ν' ἀψηφίσω τὸν κίνδυνον νὰ κατηγορηθῶ ἐπὶ παραδοξολογίᾳ ἐπιχειρῶν τὴν ἀναίρεσιν ἀρχαίας πλάνης, ἐξ ἧς τὸ πρῶτον πρᾶγμα τὸ ὅποιον διδασκόμεθα εἰσερχόμενοι εἰς τὸ σχολεῖον εἶναι ν' ἀναγνωσκώμεν καὶ νὰ καλλιγραφώμεν: «*Ἀργία μήτηρ κακίας*». Οὐδόλωσ ἀνοῦμαι ὅτι ἡ ἐν τῷ ρητῷ τούτῳ ἐσφαλμένη γνώμη ἐνδέχεται νὰ καθιστᾷ τοὺς παῖδας ἐπιμελεστεροὺς. Ἄλλ' ὅσον μέγα καὶ ἂν ὑποθεθῇ τὸ ἐκ τῆς πλάνης κέρδος, οὐδόλωσ ἐκ τούτου μεταβάλλεται τὸ ψεῦδος εἰς ἀλήθειαν ὁ δὲ ταύτην μόνην ἀναζητῶν ἀναγκάζεται νὰ ὁμολογήσῃ ἀδιστακτικῶς ὅτι, πολὺ μᾶλλον ἢ μητέρα τῆς κακίας, πρέπει νὰ θεωρήσῃ θυγατέρα πάσης ἀρετῆς τὴν ἀργίαν. Αὕτη εἶναι τῷ ὄντι ὁ πολυτιμότερος καρπὸς τῆς ἐντίμου ἐργασίας, ἡ ἀγαπητὴ σύντροφος τοῦ πλοῦτου, τὸ διηνεκὲς ὄνειρον τῆς πενίας, ὁ μόνος σκοπὸς εἰς ὃν ἀποβλέπει ὁ εἰς οἰκονομικὰ ἐργασίαν κητταδικασθεὶς ὑπὸ τῆς ἀσπλάγγου τύχης. Τοῦτο

τοῦλάχιστον διδάσκει ἡμᾶς ἡ Γραφή, καθ' ἣν ἡ βαρυτάτη τιμωρία ἦν ἡδύνατο ἡ Θεὸς νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τὴν ἀπειθειαν τῶν πρώτων ἀνθρώπων ἦτο ἡ στέρησις τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ ἀργίας· παρὰ δὲ τῶν ποιητῶν διδασκόμεθα, ὅτι αὕτη ἐθεωρήθη πάντοτε ὡς τὸ θεϊότατον πρὸς τοὺς θνητοὺς δῶρον τῶν ἀθανάτων. Τίς ἀγνοεῖ εἰς τί συνίστατο ἡ μακαριότης τῶν θεῶν τοῦ Ὁμήρου, τίς δὲ τὸ πολύχροτον «*Haec nobis Deus otia fecit*» τοῦ Ὀρατίου, τὸ «*Τι τοῦ κακοῦ κοπιᾶζεις;*» τοῦ Χριστοπούλου ἢ τὸ γλυκύτατον εἰς ἔπαινον τῆ ἀργίας τετραστίχον τοῦ Τάσσου:

«*Ama la ninfa l' ozio, e l' ozio e in cielo,
Ma la fatica s' ange in sulle porte
Del tenebroso inferno, ove dolente stà
Fra la schieva d' infiniti mali*».

Ἄν εἰς τὰ ἀνωτέρω ποιητικὰ προστεθῶσιν αἱ γνώμαι τοῦ Ἐπικούρου, τοῦ Βούδα, τοῦ Ζωροάστρου, τοῦ Ἄρτμαν καὶ τοῦ Παλαμᾶ καὶ αἱ θεόπνευστοὶ ῥήσεις τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ καὶ τοῦ Σιράχ, δύναται ν' ἀπαρτισθῇ τέλειον σύστημα ἠθικῆς φιλοσοφίας, τοῦ ὁποίου ἀναμφισβήτητον πόρισμα εἶναι, ὅτι κατὰ τοσοῦτον πλησιάζει ὁ ἀνθρώπος εἰς τὴν θεϊαν τελειότητα, ὅσον μᾶλλον σταυρώνει τὰς χεῖρας.

Φοβούμενοι ἐν τούτοις τὰς παρεξηγήσεις τῶν ἐκ μακρᾶς πλάνης εἰθισμένων νὰ νομίζωσιν αἰσχρὰν τὴν ἀποχὴν ἀπὸ πάσης ἐνασχολήσεως, κρίνομεν πρέπον νὰ προσθέσωμεν χάριν αὐτῶν, ὅτι ὡς τὸ ἀπόλυτον κενὸν οὕτω καὶ ἡ ἀπόλυτος ἀπραξία εἶναι ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ πρᾶγμα ὄλως ἀνυπαρκτον καὶ χιμαϊρικόν. Ὑποθέσατε τῷ ὄντι